

DEVELİ'LI SEYRANİ'NİN RÜYA MOTİFİNİN TAHLİLİ¹

Umay Günay *

Seyranî'nin âşık mı yoksa tekke şâiri mi olduğu konusu henüz kesin bir çözüme ulaşmamıştır. Bu çalışmada Seyranî'nin rüya motifinin tahlilinden ve şiirlerinden hareketle konuya açıklık getirmeye çalışacağız.

Âşık Edebiyatı geleneği içinde sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçişte önemli role ve göreve sahip kompleks rüya motifi, Orta Asya Türk Kültüründe yer alan şamanlığa giriş merasimlerinin islâmiyet ve Osmanlı kültürü altında sembolleşerek "Kültür Örneği Rüya Motifi"ne dönüşmesiyle ortaya çıkmıştır².

Seyranî'nin biyografisinde de diğer âşık biyografilerinde mevcut olan ve âşık tipinin aslı unsurlarından biri olan kompleks rüya motifi bulunmaktadır. Kompleks rüya motiflerinin ortaya çıkışları, muhteyaları ve sonuçlanmaları dâima müşterek bir yapıya ve benzer unsurlara sahiptir. Bu müşterek plâna göre âşık adayları âşk, sanat ve bilgiye dört safhada ulaşmaktadırlar. Seyranî'nin rüya tahlili³

I. Hazırlık Devresi:

a. Çocukluk ve gençlik çağının şartları : Asıl adı Mehmet olan Seyranî, Develi deki Oruza Camii'nin imamı Cafer Efendinin oğludur. Seyranî bir süre medreseye devam etmiş, fakat tamamlamadan ayrılmıştır.

b. Karşılaşılan maddi veya manevi bir sıkıntı : İmam Cafer, bir gece uyuyakalır ve sabah namazı için mescidi açamaz. Sabah namazına gelen cemaat, mescidin kapalı oluşuna kızar ve imamın kapısını yumruklarlar. Telâşa kapılan imam kendisi hazırlanıncaya kadar mescidi açıp kandilleri yakmağa oğlu Mehmed'i gönderir.

c. Bir sıkıntı veya dilekle kutsal sayılan bir yerde uykuya dalış : Burada Mehmed'in uykuya dalışı söz konusu değil aksine âniden uyandırılması hali mevcuttur. Bu olay meydana geldiğinde 15 yaşında olduğu belirtilen Mehmed'in tek başına karanlıkta mescide gönderilmesi sonucunda ortaya çıkan korku ve heyecan sebebiyle baygınlık sözkonusu olabilir.

(*) Doç. Dr., H.Ü. Türk Dili ve Edebiyat Bölümü

(1) Bu yazı 12-13 Mayıs 1984 tarihinde 4. Develi'li Âşık Seyranî Seminerinde bildiri olarak sunulmuştur.

(2) Umay Günay, "Âşık Edebiyatında Rüya Motifinin Tipleri ve Tahlili" Mehmet Kaplan'a Armağan, I st, 1984 s., 153-173

II. Rüya

a. Kutsal kişilerle kutsal sayılan bir yerde karşılaşma: Mehmed, kandilleri yakmak üzere Mescid'i açtığında, kändillerin yandığını ve muntazam saflar bağlayan yeşil kavuklu, ak sakallı, iri gövdeli mehîp kıyafetli, nurlu simali bir cemaat görür.

b. Pir elinde bade içme: Mehmed, bade içer, ancak bu konuda nasıl ve ne niyetle olduğunu açıklayıcı bilgiler eksiktir.

c. Sevgilinin kendisi veya resmi ile karşılaşma: Bu konuda bilgi yoktur.

d. Kahramanın âşık olabilmesi için gerekli bilgiler pîrler tarafından öğretilir. Bu konuda da bilgi yoktur.

e. Mahlâs verilir: Mehmed kendine geldiğinde Seyranî mahlâsını kullanır ancak mahlâsın verilîşi konusunda açıklayıcı bilgi verilmemiştir.

III. Uyanış

Kahraman bir süre (3,6,7,20,40) gün baygın yatar, ehl-i dil bir kişi tarafından çalınan saz sesiyle kendine gelir: Mescid'de gördüklerinden bir hafta sonra Seyranî'yi babası Develi'nin bağlarında baygın bulur. Kendine geldiğinde bir tuhaftır. Hak âşığı mertebesine eriştiği anlaşılır.

IV. İlk Deyiş

Seyranî'nin rüyasını aktaran kaynaklarda bu konuda bilgi olmamakla beraber şu şiiri, ilk deyişi olmasa bile sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçişine işaret eden bir şiir olarak kabul edilebilir.

Bu gece uykuda gördüm bir ma'nâ
Ne ben yorabildim ne de yoran var
Erenler bir nişan dikmiş meydana
Ne ben vurabildim ne de vuran var

Aktı bir şehire gönümün nehri
Bir kış bâran oldu Huda'nın katrı
Altüst olmuş diye gezdim o şehri
Ne kimse üşümüş ne de buyan var

(3) Seyranî'nin hayat hikâyesi, Hâşim Nezihi Okay, Develi'li (Everek) Seyranî, İst. 1963,'ten alınmıştır.

Bülbül olur güle binbir müsemmâ
 Marifet değildir ilm-i muamma
 Seyrâni'yim benim derdim çok ammâ
 Ne ben derdim derim ne de soran var⁴

Seyranî'ye ait bu rüya motifi umumi fiatları ile diğer âşıkların rüyalarına benze-
 mekle beraber sevgilinin kendisi veya resmi ile karşılaşma yoktur. Tipik âşık adayı
 rüyalarında da her zaman bütün unsurlar bulunmamakla beraber sevgili ile karşılaş-
 ma ve bade aslı unsur olarak dâima ortaya çıkmaktadır. Seyrâni'nin şiirlerinde diğer
 âşıklarda görüldüğü gibi sevgiliye hasret, güzele methiye gibi temalar yer almamıştır.

Seyranî, bu rüyayı âşık adaylarının çoğunda görüldüğü üzere onbeş yaşında
 çocukluktan yetişkinliğe geçişte ergenlik çağında görmüş, bu rüyadan sonra âile
 si ve çevresi tarafından şâir olarak kabul edilmiş ve saygı görmeğe başlamıştır.

Bilindiği üzere bu konuda çalışanlar Seyranî'yi birbirlerinden farklı olarak Tekke
 şâiri⁵, Alevi Bektaşî zümre edebiyatının temsilcisi⁶, saz şâiri⁷, şeklinde mütalaa
 etmişlerdir. Bizim incelemelerimize göre ise Seyranî âşık tarzı şiir geleneğinin icap-
 larından olan rüya ile âşıklığa başlama, irticalen şiir söyleyebilme, müsaarelere ka-
 tilma ve bu yarışmalarda başarılı olma, halk şiiri tekniklerini başarı ile kullanabilme
 gibi hususiyetler yönünden âşık edebiyatı temsilcileri arasında yer almaktadır.

Burada şu önemli hususu hatırdta tutmanın yararlı olacağı inancındayız. Anadolu
 sofilerinin şiirleri ve biyografik menkabeleri de kompleks rüya motifin iki unsuru-
 nu dâima ihtiva etmektedir. Şiirlerinde inandıkları kutsal pirin elinden bir kadeh şa-
 rap içince dünyanın sırrına erdiklerini ifade etmektedirler. Divan şâirlerinde yalnız-
 ca şiir imajı olarak görülen bade; halveti, melâmi, alevi, bektaşî, şâirlerinin şiirlerin-
 de çok kere kabul merasimlerinin ifadesi olmaktadır. Kompleks rüya motifi Âşık
 Edebiyatının ayırıcı özelliklerinden biri olmakla beraber Tekke ve Tasavvuf edebiyatı
 temsilcilerine ait menkabelerdeki ve şiirlerdeki bade motiflerinin bizim âşık tarzında
 denediğimiz şekilde tesbit edilerek değerlendirilmesi bu iki edebiyatın gelenek yö-
 nünden sınırlarını çizmeğe yardımcı olacaktır.

Bilindiği üzere tasnifler, çalışmalarda kolaylık sağlamak, benzer unsurların bir
 araya getirilerek farkların ortaya çıkması ve daha sağlıklı değerlendirmeler yapabil-
 mek için kullanılmaktadır. Ancak araştırmacıların çeşitli unsurları esas kabul ederek
 teşkil ettikleri ana başlıklar dışında kalan örneklere de rastlanmaktadır. Özellikle
 sözlü edebiyat temsilcileri Seyranî örneğinde olduğu gibi yazılı edebiyattan etkilen-

(4) age. s. 135

(5) Haşim Nezihi Okay, Develi'li (EVEREK) Seyranî, İst. 1963.

(6) Abdülbâki Gölpınarlı, Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi, İst. t.y. s. 269-284

(7) Cahit Öztelli, Dertli-seyrani, İst. 1964. M.Fuad Köprülü, Türk Saz Şâirleri,
 Ank. 1962. s. 535-536. Pertev N. Boratav-Halil Vedii Fıratlı, İzzahı Halk
 Şiiri Antolojisi. Ank. 1943. s. 171

menin yanında değişik dünya görüşlerini, inanış sistemlerini şiirlerinde işlemişlerdir.

Muhabbet bâdesin bezm-i ezelden
Nuşeden sâki-i ebrar elinden
Bir yar bulup huyu suyu güzelden
Kurtarmış yakasın ağyar elinden

Bülbül hicabından güldür terleyen
Yavru bülbülleri güldür perliyen
Arifin ruhundan Hakkı birleyen
Aşık çile çeker dildar elinden

Nazarını atma Hicaz Adan'e
Bir can taksim olmuş cümle bedene
Her gönül kâbedir tavâf edene
Çıkmış bina değil mimâr elinden

Seyrâni beyhude gezme her suyu
Alma kulağma her güft u güyu
Bir su teskin eder nâr-ı tamuyu
Serpilip Ahmed-i Muhtar elinden⁸

Yukarıdaki şiirde görüldüğü gibi vahdet-i vücud inancını işlediği şiirlerin yanında aşağıdaki örnekte olduğu gibi alevi zümre edebiyatının tipik örneği sayılabilecek şiirleri de vardır.

Kuran yazılırken arş-ı Rahmânda
Kudret kâtibinin elinde idim
Kandil asılırken ulu mekânda
Bülbül idim gonce gülünde idim

Ezel Cebrail'in ilk selâmında
Kırklar derneği aşk âleminde
Muhammet Ali'nin sır kelâmında
Nihan söylenirken dilinde idim

Erenler toprağa bastı kademi
Topraktan hakolup sürdüler demi
Balçıktan yarattı Mevlâ âdemi
Ol zaman atamın belinde idim

Yunus Nebi bahra daldığı zaman
Bahçın karnında kaldığı zaman
Ali Zülfikârını çaldığı zaman
Hayber kalesinde kolunda idim

(8) Hâşim Nezihi Okay, Develili (Everek) Seyrâni, İst. 1963. s. 115

Seyrani'yim buldum aşkın arısın
Kadrin bilmezse vermem yarısan
Bir kuşa seksen bin şehir darsın
Rızık verilirken yanında idim⁹

Seyrani'nin şiirleri arasında pek az olan bu türlü şiirlerden genellemelere gitmenin doğru olamayacağı kanaatindeyiz. Çünkü, Seyrâni'nin:

Pintinin dik kulaklısı
Boynu yoğun eşek olur
Pek mülâyim yolaklısı
Sanma tunçtan gevşek olur

Yolda koşar ive ive
Çarığını geve geve
Top vaktinde olur deve
Yük vaktinde köşek olur

Dök seyrâni gözden yaşı
Sağlıktır her işin başı
Merdin eşîğinin taşı
Kuş tüyünden döşek olur¹⁰

gibi nasihatli taşmaları yanında;

Eski libas gibi aşkın gönli
Söküldükten sonra dikilmez imiş
Güzel sever isen gerdanı benli
Her güzelin Kahn çekilmez imiş

Bülbül daldan dala yapıyor şekiş
O sebebden gülle ediyor çekiş
Aşkın iğnesiyle dikilen dikiş
Kıyamete kadar sökülmez imiş

Seydiğim değildin böylece ezel
Aşkımın başına düşürdün gazel
İbrişimden nazik sandığım güzel
Meğer pulat gibi bükülmez imiş

(9) a.e. s. 109-110.

(10) Pertev. N. Boratav, Halil. V. Frat, İzahlı Halk Şiiri Antolojisi Ank. 1943.
s. 169

Seyranî'nin gözü gamla yaş imiş
 Aşk u sevda cümle derde baş imiş
 Ben bağrımı toprak sandım taş imiş
 Meğer taşa tohum ekilmez imiş¹¹

gibi aşk ve sevda şiirleri yanında dünyanın geçiciliğini işleyen aşağıda örneğini sunduğumuz felsefi şiirleri de vardır.

Ne hikmettir şu dünyaya
 Gelen ağlar giden ağlar
 Soralm yoksula baya
 Aslı nedir neden ağlar

Ömrümün defterin dürdüm
 Hâk-i pâya yüzüm sürdüm
 Bir acap kale gördüm
 Burc u bâru beden ağlar

Bir deveci yeder deve
 Yularından seve seve
 Birbirinden ive ive
 Deve ağlar yeden ağlar

Seyranî'ye acep n'olmuş
 Derunu derd ile dolmuş
 Kimi yitmiş kimi bulmuş
 Bulan ağlar yiten ağlar¹²

Bütün bunlar göz önünde tutulunca Seyranî'yi belli bir düşünce akımının, inanç sisteminin temsilcisi gibi görmenin doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Seyranî, işlediği konulara göre yaşadığı çağın düşünce, inanç sistemleri ve yaşama tarzlarını sürekli bir tercihe bağlı kalmaksızın şiirlerine aksettirmiştir. Seyranî, âşık tarzı edebiyat geleneği ile tekke tarzı edebiyat geleneğini kendine has bir üslup ve düşünce sistemi içinde terki edmiştir demek belki onu daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Develi'li Seyranî'nin dikkat çekici hususiyetlerinden biri de üslubudur. Şiirlerinin tamamını ihtiva eden tenkidli bir nüshanın hazırlanmasından sonra yapılacak üslup çalışması onunla ilgili pek çok problemin halline yardımcı olacaktır. Üslup çalışmasıyla beraber Seyranî'nin şiirlerindeki teşbih, istiare, tezat gibi sanatların tesbiti ve tahlili de onun diğer şâirlerden farklı olan imaj dünyasını aydınlatacaktır.

(11) a.e. s. 158-169.

(12) Pertev N. Boratav-Halil V. Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, Ank. 1943. s.166.